

ortak tâbîî râvilerinin rivayet adetleri açısından karşılaştırıldığında da ilginç sonuçlar elde edilmektedir. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*'inde Şa'bî'nin altı rivayetine yer verirken Rûyânî ondan on dokuz hadis nakletmiş, böylece hadislerin farklı tariklerini ortaya çıkarmıştır. Bazı kaynaklarda Rûyânî'nin fıkha dair *el-Ğurer ve'd-düer*'i ile *el-Müntehab min hadîsi Ebî Küreyb* adlı çalışmalarından söz edilmektedir. Ayrıca *Cüz' fihi tezvîcû Fâtıma bint Resûlillâh bi-'Alî b. Ebî Tâlib 'aleyhi-me's-selâm* adlı eser de (nşr. Selâhaddin el-Müneccid, Beyrut, ts.) Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî'ye nisbet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî, *el-Müsned* (nşr. Eymen Ali Ebû Yemânî), Kahire-Riyad 1416/1995, neşredenin girişi, I, 6-16, 22-24; III, 5-8; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadis*, II, 470-471; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 752-754; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela'*, XIV, 507; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 301-310*, s. 221- 222; İbn Hacer el-Askalânî, *el-Mecma'u'l-müesses li'l-mu'cemi'l-müfehres* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'asîfî), Beyrut 1415/1994, II, 414; a.mlf., *el-Metâlibü'l-âliye* (nşr. Habîbürrahman el-Azamî), Küveyt 1393/1973, I, 4; Münâvî, *Feyzü'l-kadir*, II, 41-42; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1683; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 72; Sezgin, *GAS*, I, 171.

YAVUZ ÜNAL

RÛZBÂRÎ

(الروذباري)

Ebû Alî Ahmed b. Muhammed
b. el-Kâsım er-Rûzbârî
(ö. 322/934)

İlk dönem sûfilerinden.

Bağdat yakınlarındaki Rûzbâr'da doğdu. Adı bazı kaynaklarda Muhammed b. Ahmed şeklinde kaydedilir. Bağdat'ın ileri gelen ailelerinden birine mensup olduğu anlaşılan Rûzbârî'nin İran şahlarının soyundan geldiği, babasının emîr veya vezir olduğu rivayet edilir. Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû'l-Hüseyn en-Nûrî, İbnü'l-Cellâ, Ebû Muhammed el-Cerîrî, Ebû'l-Hasan Bünnân ve Ebû Alî el-Kâtib gibi sûfilerin sohbetinde bulundu. Serrâc ve Kuşeyrî, Rûzbârî'nin, "Tasavvuftaki şeyhim Cüneyd, fıkihtaki hocam Ebû'l-Abbas b. Şüreyh (Süreyç), dil ve gramerdeki hocam Sa'leb, hadisteki üstadım İbrâhim el-Harbî'dir" dediğini kaydeder. Sülemî onun hadis hâfızı olduğunu belirtir. Rûzbârî'yi fütüvvet ehlinin temsilcilerinden kabul eden Ferîdüddin Attâr onu zühd ve tasavvufun önderi, hali yüce ve ferâseti isabetli bir sûfî şeklinde tanıtır. Hücvirî ve Kuşeyrî de kendisini parlak ifadelerle över. Bağdat'tan ayrılarak Mi-

sır'a yerleşen Rûzbârî burada vefat etti ve Karâfe Mezarlığı'nda Zünnûn el-Misrî'nin yakınlarına defnedildi.

Tasavvuf tarihinde önemli bir yeri olan ve Cüneyd mektebinin önde gelen temsilcilerinden sayılan Rûzbârî, tasavvufu "uzakta olmanın acısını tattıktan sonra yaklaşmanın lezzetine ermek ve safiyet bulmak", "sâlikin bulanıklıktan sonra duruluğa ulaşması", "kovsa dahi sevgilinin kapısı önünde diz çökmek ve oradan ayrılmamak" şeklinde tarif eder. Ona göre kişinin faydasız şeylerle uğraşması Allah'ın ondan yüz çevirmiş olmasının alâmetidir. Bir kötülük yaptktan sonra ihšana kavuşmak, yapılan hatalara mûsamaha edildiğini sanarak tövbe ve pişmanlığa yanaşmamak ve günahkâr olduğu halde cezasız kalışını Allah'ın rahmeti sanmak kadar büyük bir gaflet yoktur. Rûzbârî, "Bir sûfî beş gün açlığa tahammül edemez ve açım derse onu hemen çarşıya götürün ve maişetini çalışarak kazanmasını emredin" diyerek nefsanî arzuları terk amacıyla mücâhede ve riyâzet yoluna giren sûfilerin başkalarından hiçbir şey beklememeleri gerektiğine dikkat çekmiştir.

Rûzbârî mürid, murad ve muhib arasındaki farka işaret etmiştir. Ona göre mürid, Hakk'ın kendisi için irade etmiş olduğu şeyden başkasını nefsi için irade etmeyen, murad ise iki cihanda O'ndan başka bir şeyi irade etmeyen kişidir. Hakk'ın iradesine razı olanın kendi iradesini terketmesi lâzımdır. Muhib ve âşğın iradesi olmadığından muradı da yoktur. Havf ve recâ arasındaki dengenin önemini vurgulayan Rûzbârî havf ve recâyı kuşun iki kınadına benzetir. Ayrıca nimete şükrü de nimet olarak kabul etmiş, sabretmeyenin rızâ mertebesine, şükretmeyenin de ke-male ulaşamayacağını belirtmiştir.

Şeriatla hakikat birlikteliğinin önemine dikkati çeken Rûzbârî, tasavvuf yolunda yürümeyi sırat üzerinde yürümeye benzeterek bu yolda yapılan hataların kişiyi cehenneme sürükleyeceğini söylemiştir. Sûfî yamalı ve eski elbise giyen, hevâ ve hevesine uymayan, dünyaya değer vermemeyen ve Hz. Peygamber'in yolunu tutan kişidir. Rûzbârî rızâyı tasavvufî makamların başlangıcı, muhabbeti ise sonu olarak kabul etmiş; tevhidi, "Teşbih, red ve ta'tîli terkettiğini ispat eden kalbin istikamet üzere bulunması ve muhayyile ne şekilde tasavvur ederse etsin Allah'ın söz konusu tasavvurdan berî olduğunu bilmesidir" şeklinde tanımlamıştır. Ona göre gerçek semâ sevgiliyi temaşa ve müşahede mertebesine ulaştıran sırları keşfen bilmektir.

Emredilene uymayı muhabbet çerçevesinde zikrederek benliğinden sıyrılmayan kişilerin aşk sahasına ayak basamayacağını belirten Rûzbârî haram yemenin, harama bakmanın ve gybet etmenin, kötü arkadaşlar edinmenin ve nefsin arzularına kulak vermenin insanı felâkete götürceğini söyler.

Kelâbâzî ve Hatîb el-Bağdâdî onu eser veren sûfiler arasında sayar, ancak bu eserler günümüze ulaşmamıştır. Dönemindeki sûfilerle mektuplaştığı bilinen Rûzbârî'nin bazı şiirleri kendisiyle görüştüğü rivayet edilen Serrâc tarafından kaydedilmiştir (*el-Lüma'*, s. 431, 451). Rûzbârî'nin Suriye'de yaşayan yeğeni Ebû Abdullah b. Atâ er-Rûzbârî de (ö. 369/979) döneminin ünlü sûfilerindedir. Fuat Sezgin'in Rûzbârî'ye nisbet ettiği eserler (*GAS*, I, 663) muhtemelen yeğeni Ebû Abdullah'a aittir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, s. 145, 431, 451; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s. 34, 44; Sülemî, *Tabakât*, s. 355, 479; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 356-357; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, I, 329; Kuşeyrî, *Risâle* (Uludağ), s. 123-124; Hücvirî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 261; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, II, 454; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991, s. 757-760; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 470; Sühreverdi, *Avârîf*, s. 499; Şa'rânî, *et-Tabakât*, I, 106; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 247-248, 308; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 296; III, 91; Fuat Sezgin, *GAS*, I, 663; Abdülhamîd Medkûr, "Ebû 'Alî er-Rûzbârî", *Mevsû'atü'l-İslâmî'l-fikri'l-İslâmî*, Kahire 1425/2004, s. 742-743.

ABDURREZZAK TEK

RÛZBİHÂN-I BAKLÎ

(bk. BAKLÎ).

RÛZBİHÂNİYYE

(الروزبهانية)

Rûzbihân-ı Baklî'ye

(ö. 606/1209)

nisbet edilen bir tarikat

(bk. BAKLÎ).

RÛZNÂMÇE

(روزنامه)

Osmanlı bürokrasisinde çeşitli kalemlerde tutulan bir tür defterin adı.

Kelime Farsça'da "günlük" anlamına gelen *rûznâmeye* küçültme eki ilâvesiyle oluşturulmuştur. Rûznâmeden farklı olarak Osmanlı bürokrasisinde günlük işlemler için

tutulan defterlerin genel adı haline gelmiş, ayrıca hazineye bağlı günlük gelir giderlere bakan kalemler için de kullanılmıştır. Resmî bir defter türü olarak rûznâmçe, daha ziyade maliye teşkilâtında hazinedeki işlemlerin gelir ve harcamaların kaydedildiği defterleri ifade eder. Defterdara bağlı olan ve hazinenin bütün işlemlerini yapan kalem Rûznâmçe-i Evvel (Büyük Rûznâmçe Kalemi) olarak anılır. Diğeri daha dar kapsamda devlet hazinesinden maaş alan kesimlerin hesaplarını tutan Rûznâmçe-i Sâni'dir (Küçük Rûznâmçe Kalemi). Doğrudan hazineyle ilgili bu iki kalemin gündelik muâmelâtı büro ile aynı adı taşıyan defterlere kaydedilirdi. İşlemleri yapan memura rûznâmçeci (rûznâmçei), bürunun başındaki görevliye de başrûznâmçeci denir. Söz konusu büroların ve defter türlerinin ortaya çıkışı ve standartlaşması muhtemelen XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyıl başlarında gerçekleşmiştir. Fâtihi Sultan Mehmed'in teşkilât kanunnâmesinde geçen rûznâmecinin hazine kâtibî olduğu kabul edilirse ona ait defterlerin varlığı XV. yüzyılın üçüncü çeyreğinin sonlarına kadar indirilebilir.

Rûznâmçe-i Evvel Kalemi tarafından tutulan hazinenin giriş ve çıkış hesaplarının kaydedildiği, Rûznâmçe-i Hümâyün da denilen defterlerin başında hangi sadrazamanın ve defterdarın zamanında hazırlandığı yazılıdır. Günün tarihinden sonra hazine rûznâmçelerinin her sayfasında aynı hizada ikişer öbek halinde kayıtlar vardır. Defterlerdeki kayıtların her zaman günlük olmadığı, haftalık, birkaç haftalık veya bir aylık muamelelerin bir günün altında toplandığı da görüldü. Günlük kayıtların altına bazan gelir gider ve mahsupların toplamı yapılır. Defterde rakamlar siyâkatle yazıldığında bunlar toplama yapmaya elverişli olmadığından rûznâmçe defterlerindeki kayıtların sadece rakamlarının dökümleri ayrı bir defterde (ecnâs-ı nukûd ve erkam defterleri) yer alır.

Rûznâmçelerin giriş (irad) kayıtları, "an-tahvil-i ..." başlığı ile hazineye değişik kalemlerden giren geliri gösterir. Çıkış (masraf) kayıtları ise "be-cihet-i ..., teslim-i ..." gibi başlıkların altında hazineden çıkan paraların nerelere ve ne kadar harcandığına işaret eder. Bu defterlerdeki üçüncü bir işlem çeşidi ise gelir ve giderin birbirini karşılması (mahsup) durumudur. Hazineye girmesi gereken gelir maliyeye teslim edilmeden devletten alacaklı olan bir yere harcanırsa buna mahsup denirdi. Başrûznâmçeci deftere bir kayıt girerken bu

nu bir belgeye dayanarak yapardı (Sahil-lioğlu, s. 115-121). Mukâtaat, muhasebe, mevkufat ve cizye gibi gelirlerin kaydını tutan kalemler topladıkları gelirlere dair belgeleri; teşrifat, yeniçeri kalemi ve küçük rûznâmçe gibi giderlerin kaydını tutan bürolar da harcamalarıyla ilgili evrakı Büyük Rûznâmçe Kalemi'ne verirdi; böylece bütün bu kayıtlar rûznâmçe defterlerine geçirilirdi. Rûznâmçe defterleri nevrudan (22 Mart) nevrusa bir yıllık olurdu (Uzunçarşılı, s. 339).

Rûznâmçe-i Sâni'nin mevâcib kayıtlarını tutan ve bu kayıtları ihtiva eden defterlerine küçük rûznâmçe defterleri denirdi. Küçük Rûznâmçe Kalemi'nden kazaskerler, rikâb-ı hümâyün ağaları, dergâh-ı âlî müteferrikaları, maliye kâtipleri, defter-i hâkânî kâtipleri, divân-ı hümâyün kâtipleri, maliye şâkirdleri, ehl-i hîref ağaları, hassa mimarları, hassa peykleri, hassa hekimleri, hassa müezzinleri, bürun hazinedarları, çaşnigîrliler, dergâh-ı âlî çavuşları, bâzdârân-ı enderun şakirdleri, şâhinciyân-ı enderun şakirdleri, hassa avcıları, yahudi hekimler ve darbhâne-i âmirre sikkezenleri gibi gruplarla bu zümrelerin bazılarının emeklileri maaş alırlardı. Yıllık olarak tutulan küçük rûznâmçe defterlerinin girişinde hangi yıla ait olduğunu gösteren, meselâ "defter-i mevâcib-i ağayân ... vâcib sene 1036" şeklinde bir ibare bulunurdu. Ardından küçük rûznâmçeden maaş alan zümreler "cemâat-i ..." şeklinde sırayla verilir. Defterlerde maaş alan kişilerin isimleri ve aldıkları yevmiyeler kaydedilirdi. Bazı defterlerde maaş alanların yevmiyelerinin altında maaşlarının aylık toplamı, isimlerinin üzerinde ise aldıkları üçer aylıklarının hangi tarihte ne şekilde ödendiğiyle ilgili bilgiler mevcuttu (BA, KK, nr. 3399).

Küçük rûznâmçeden maaş alanlar ve-fat eder, başka bir göreve tayin edilir veya maaşlarına zam yapılır, memuriyetten azledilir yahut herhangi bir görevlendirmeyle bir yere giderlerse bu durum tarihiyle birlikte şahsın isminin üzerinde belirtilirdi. Bu kaleme bağlı herhangi bir cemaatten yeni maaş almaya başlayan bir kişinin ibtidâ kaydı o zümrenin maaş alanlarının isimlerinden sonra yer alırdı. Maaş dağıtılmasıyla ilgili yazılan emirler defterlerin içerisine eklenir veya doğrudan defterlerin sayfalarına yazılırdı. Küçük rûznâmçecilik 1838'de kaldırılarak görevi maliye tezkircisine verilmiştir (Akyıldız, s. 99).

Bu ikisinin dışında diğer rûznâmçelerden en önemlisi timar rûznâmçeleridir.

Defterhâne'nin günlük muâmeleleriyle ilgili tutulan bu defterler Defterhâne'nin ve dolayısıyla timar sisteminin en önemli kaynaklarıdır. Timar rûznâmçe defterleri, timar almaya hak kazanmış kişinin berat alabilmesi için Defterhâne tarafından verilen tezkire sûretlerini ihtiva eder. Bu defterler, timar sisteminin kuruluşuna paralel olarak çok erken tarihlerde tutulmaya başlanmış olmalıdır. Fakat eldeki en erken tarihli defter II. Bayezid devrine 1487-1489 yıllarına aittir (BA, MAD, nr. 17893). Timar rûznâmçe defterleri XX. yüzyıl başlarına kadar aynı şekilde kullanılmıştır (TK, TRD, nr. 1929, 1938). Erken tarihli timar rûznâmçe defterleri çok geniş sahaları ve birkaç yılı ihtiva ederken timar sisteminin gelişmesiyle birlikte daha dar bölgelere göre hazırlanmıştır. Genellikle bir yıla ait olup bir eyalete bağlı sancakların tezkireleri ayrı cüzler içerisinde bir defter haline getirilmiştir. Timarlı sipahi sayısının çok fazla olduğu sancaklarda yıl yıl müstakil defter tutulmuş, bazan da birkaç sancağın bir yıllık tezkireleri bir defter haline konulmuştur. Bir defterde bir sancağın timar sistemindeki yerine göre birden fazla (bazan on-on beş) cüzden oluştuğu görüldü. Bu durumda aynı sancağa ait cüzler numaralanır ve cüzlerin üzerine bunlardan sonra cüz tutulmuşsa belirtilir.

Defterlerdeki timar tezkirelerinin kaydı şu şekildedeydi: Timarın ait olduğu bölgeyi (nahiye ve bağlı olduğu sancak) gösteren başlığın altında timar sahibinin ismi ve timarın intikal şekli "an-tahvil-i ..." biçiminde yazılıdır. Bunun altında timarın gelirini oluşturan yerlerin adları, hâsılları ve genel yekûn yer alır. Daha sonra timarın verilmiş aşamalarının dair açıklama ile tezkirenin verildiği tarih kayıtlıdır. Tezkire deftere kaydedildikten sonra aslı ile deftere kaydedilen sûreti bir başka kâtip tarafından karşılaştırılır (BA, TRD, nr. 254, s. 90-91; BA, A.DFE, Dosya, nr. 2/17) ve bir hataya rastlanmazsa asıl tezkire defter emininin mührüyle mühürlenir. Tezkirenin mühürlendiği, timar rûznâmçe defterindeki timar tezkiresi sûretinin sağ üst köşesine "mühürlenmiştir" ibaresi yazılarak belirtilir. Bu işlem yapılmamışsa defterde yazılı kayıt geçerli sayılmaz (BA, TRD, nr. 287, s. 100). Eğer şüpheli bir durum görülürse tezkire mühürlenmez ve defterdeki kayda şerh düşülür (BA, TRD, nr. 286, s. 354). Bu işlemi yapan kâtip timarın önceki berat tezkiresini bularak oraya o timarın yeni durumunu belirten bir şerh koyar. Buna "kayıt bozma" adı verilir. Böylece ön-

ceki kayıt geçerliliğini kaybeder. Bu muamele yapılmazsa bir tımar birden fazla kişiye berat edilebilir. Nitekim bu muamelelerin düzgün yapılmaması sonucunda XVII. yüzyıl başlarında bir tımarın birkaç kişiye berat edildiği görülmektedir. Tımar tezki-resini rûznâmçe defterine kaydeden kâtipler sayfa kenarlarına kendi parafalarını atarlar. Bu durum usulsüzlüklerin artması üzerine 1585'lerden itibaren ortaya çıkmıştır. Bir diğer rûznâmçe türü defter kazaker rûznâmçeleridir. Bunlar Anadolu ve Rumeli kazaskerlerinin yaptığı kadı ve müderris tayinleriyle ilgili bilgileri ihtiva eder. Bunların dışında teşrifat, şehremini, top-hâne, mevcudatı, tersane, arpa emniyeti ve istablı-âmire gibi birçok Osmanlı kurumunun rûznâmçecileri ve defterleri vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MAD, nr. 233, s. 75; nr. 559; nr. 2775, s. 145; nr. 6977, s. 1/1; nr. 17893, s. 252-261; BA, TRD, nr. 35, s. 458-459; nr. 62, s. 199-202; nr. 77, s. 230-233; nr. 484, s. 4; nr. 554, s. 48, 70; BA, D. EVM, nr. 26278, s. 126; BA, KK, nr. 3433, 3475; BA, D. KRZ, nr. 33118, 33120; TK, TRD, nr. 576, 974, 1200; *În'âmat Defteri*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. O. 71; Fatih Sultan Mehmed, *Kânûnnâme-i Âli-i Osman* (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 2003, s. 10, 17; Ayn Ali Efendi, *Risâle-i Vazifehoran ve Merâtib-i Bendegân-ı Âli-i Osmân* (nşr. Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahtilleri IX* içinde), İstanbul 1996, s. 89-105; Koçi Bey, *Risâle* (Aksüt), tür.yer.; Abdullah b. İbrahim, *Vâkıât-ı Rûzmerre*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1221, I, vr. 134^a, 138^b; nr. 1222, II, vr. 108^a, 122^{a-b}, 126^{a-b}, 211^b-212^a; nr. 1223, III, vr. 26^a, 50^a, 114^b; Ahmed b. Mahmûd, *Târih*, Berlin, Preussische Staatsbibliothek, Orientalische Abteilung, nr. 1209, vr. 229^b, 296^b, 300^b, 310^b, 323^b-324^a, 340^b, 370^a; Âkif Mehmed, *Târih-i Cülûs-ı Sultân Mustafa-yı Sâlis*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2108, vr. 28^b, 41^b, 204^a, 210^b, 213^b, 259^a; Uzunçarşılı, *Merkez-Bahriye*, s. 338-339, 353-354, 367-368, 371, 429; Halil Sahillioğlu, "Ruznâmçe", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri: 30 Nisan - 2 Mayıs 1986 Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 113-139; Ali Akıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform: 1836-1856*, İstanbul 1993, s. 99, 101-103, 110; Halil İnalçık, "Kazasker Ruznâmçe Defterine Göre Kadılık", *Adalet Kitabı* (ed. Bülent Arı - Selim Aslantaş), Ankara 2007, s. 117-138; Ömer Lütfi Barkan, "İstanbul Saraylarına Ait Muhasebe Defterleri", *TTK Belgeler*, IX/13 (1979), s. 1-380; D. Howard, "The BBA Ruznâmçe Tasnifi; a New Resoure for the Study of the Ottoman Tımar System", *TSAB*, X/1 (1986), s. 11-18; L. Darling, "Ottoman Salary Registers as a Source for Economic and Social History", a.e., XIV/1 (1990), s. 13-33; Nejat Göyünç, "Tarih Başlıklı Muhasebe Defterleri", *Osm.Ar.*, sy. 10 (1990), s. 1-37; a.m.f., "Tımar Ruznâmçe Defterleri'nin Biyografik Kaynak Olarak Önemi", *TTK Belleteri*, LX/227 (1996), s. 127-138.

ERHAN AFYONCU

RÛZNÂME

(روزنامه)

Genel olarak günlük tarzında yazılmış, özel olarak padişahların günlük faaliyetlerinin kaydedildiği tarihî eserlere verilen ad.

Farsça kökenli birleşik bir isim olup rûz ile (gün) nâme (mektup) kelimelerinden oluşmuş ve rûznâmec (rûznâmce) şeklinde Arapça'ya da geçmiştir. Batı dillerindeki journal kelimesi de aynı anlamdadır. Rûznâme günlük gazete için de kullanılmıştır. Osmanlı literatüründe münecimlerin yıllık takvimlerinden günlük hadiselerin anlatıldığı tarihlere uzanan geniş bir alanda ortaya çıkan değişik türden eserlerle bürokraside günlük gelir ve giderlerin kaydedildiği defterlere rûznâme denilmiştir. Osmanlı maliye teşkilâtında muhasebenin temel defterleri olarak adı zamanla rûznâmçe şekline dönüşmüştür. Öte yandan günlük olayların kaydedilmesi sebebiyle rûznâme adıyla tanınan birçok tarih eserinin varlığı ve sır kâtiplerinin çalışmalarının bu isimle anılması kaynağın önemi ve farklıya ilgili tesbiti güçleştirmektedir.

Sır kâtiplerinin kaleme aldıkları eserlerine rûznâme adını verdiklerine dair bir kayda rastlanmamıştır. Rûznâme nüshalarında karşılaşılan "vekâyi'nâme, zabt-ı vekâyi-i yevmiyye-i hazret-i cenâb-ı şehriyârî, vekâyi-i yevmiyye, vukûât-ı yevmiyye, mazbata-i yevmiyye, tesvîd-i vukûât" gibi başlıklar veya hiçbir başlık taşımayan notlar sır kâtipleri tarafından muayyen bir ismin belirlenmediğini, kaleme alınan yazıların bir nevi arşiv belgesi olarak düşünüldüğünü göstermektedir. Esasen sır kâtiplerinin yazılarının büyük bir kısmı, düzensiz biçimde düşülmüş kayıtların yer aldığı çeşitli boyutlardaki kâğıtlardan ve temize çekilmemiş notların bulunduğu defterlerden meydana gelmektedir. Bunlarda bir yazma eserde mevcut olması gereken unsurlar ve başlıklar bulunmamaktadır. Rûznâmelerin hemen hepsi tek nüshadır, temize çekilmeye çalışılmış metinlerde de karışıklıklar vardır.

Padişah merkezli söz konusu kayıtların bir eser türü şeklinde tanımlanmasında hükümdarın unvanının rûznâme kelimesiyle birlikte belirtilmesi önemli görülmektedir. Meselâ sır kâtibi Ömer Ağa'nın notlarında herhangi bir başlık ve tanımlama olmamasına rağmen eser *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Han* diye adlandırılmıştır.

Sır kâtiplerinin zabırları dışında hadiselerin günlük olarak aktarıldığı diğer Osmanlı tarih teliflerinin, müellifleri veya başkaları tarafından verilen "vâkıât-ı rûzmerre, ceride, rûznâme, vak'anâme" gibi adları bulunmaktadır. Bu tür eserler, günlük olduklarına vurgu yapan ve rûznâmeyle eş anlamlı kullanılması mümkün olan "rûzmerre" başlığı altında kategorileştirilebilir. Bu durumda rûznâme tarzı, "özel olarak sır kâtiplerinin padişahın gündelik faaliyetlerini topladıkları eserler için bir tarihî kaynak çeşidi" diye tanımlanabilir.

Enderun odalarının en itibarlısı Has Oda'nın ağaları arasında yer alan sır kâtibi ağa padişahın özel kâtibi durumunda olduğundan gördüğü birçok vazife yanında padişahın günlük gündemini izlemesi ve zabıt altına almasıyla ilgili herhangi bir tâlimata, resmî bir kayda rastlanmamaktadır. XVIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren örnekleri bugüne ulaşan rûznâmelerin bazı safhalardan sonra mevcut formu kazandığı söylenebilir. Sır kâtipleri, aldıkları sözlü tâlimat üzerine veya kendiliklerinden çeşitli tarih eserleri meydana getirmişlerdir. Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferlerine sır kâtibi olarak katılan Keşfi Mehmed Çelebi *Selîmnâme* sahibidir. Sefer günlükleri arasında sır kâtiplerinin kalemlenmiş muhtemel olan ve "menzîlnâme" diye bilinen birtakım eserler bulunmaktadır. IV. Murad'ın 1635'teki Revan seferi günlüğünün (TSMK, Bağdat Köşkü, nr. 405, vr. 124^a-184^a [haz. Yunus Zeyrek, Ankara 1999]) doğrudan gün tarihiyle başlaması, her zaman padişahın izlenmesi, otağ-ı hümayun içindeki gelişmelerin, padişahın sözlü emirlerinin aktarılması ve bazı diplomatik özellikleri dolayısıyla sır kâtibinin kaleminden çıkmış olması muhtemeldir. II. Mustafa'nın, esere *Nusretnâme* adını koyarak cülûsundan itibaren vak'aları "rûzmerre" yazmasını istediği Silâhdar Fındıklı Mehmed Ağa sır kâtibi değildi ve Has Oda'da kendisini "müverrih" olarak tanıtmıştı (*Nusretnâme*, vr. 213^b). Sır kâtibi Neditim Ağa, yine II. Mustafa'nın tahta çıkmasından itibaren bazı vak'aları ve özellikle onun 1695'teki Belgrad seferini çok defa gün tarihiyle ve bazan saatleriyle birlikte manzum olarak kaleme almış ve eserin adını *Zafernâme-i Gâzi Sultân Mustafa Han bin Ebû Feth Gâzi Sultân Mehmed Hân-ı Râbi'* şeklinde bildirmiştir (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 1343, vr. 1^b-10^a).

IV. Mehmed'in emriyle 1058'den (1648) itibaren "tahrîr-i vekâyi"e memur edilen ve sır kâtibi olan Abdî Ağa'nın (Nişancı Ab-